HebrewBooks.org ©Moznaim Publishers. No commercial use allowed.

ארבעה

ראשי שנים הם [א] באחד בניסן ר״ה למלכים ולרגלים [ב] באחד באלול ראש השנה למעשר בהמה ר׳ אלעזר ור״ש אומרים [ג] [א] באחד בתשרי. באחד בתשרי ראש השנה לשנים [ב] ולשמיטין [ג] וליובלות [ד] לנטיעה [ה] ולירקות [ד] באחד בשבט ראש השנה לאילן כדברי בית שמאי בית הלל אומרים [ו] בחמשה עשר בו: **גמ׳** [ה] למלכים למאי הלכתא אמר רב חסדא לשטרות דתנן [ו] [ז] שטרי חוב המוקדמין פסולין [ח] והמאוחרין כשרין תנו רבנן מלך שעמד בעשרים ותשעה באדר כיון שהגיע אחד בניסן עלתה לו שנה ואם לא עמד אלא באחד בניסן אין מונין לו שנה עד שיגיע ניסן אחר אמר מר מלך שעמד בעשרים ותשעה באדר כיון שהגיע אחד בניסן עלתה לו שנה הא קמ״ל

ארבעה ראשי שנים. למלכים. רגילים היו למנות זמן שטרותיהם לשנות המלך משנה שעמד בה המלך כדאמרינן במסכת גיטין (ד׳ פ.) משום שלום מלכות וקבעו חכמים אחד בניסן לתחלת שנתו ואפילו עמד בשבט או באדר כלתה שנתו משהגיע ניסן ויתחילו למנות לו שנה שניה: **ולרגלים.** מפרש בגמרא (ד׳ ד.): **למעשר בהמה.** שאין מעשרין מן הנולדים בשנה זו על הנולדים בחבירתה דכתיב (דברים יד) עשר תעשר את כל תבואת זרעך היוצא השדה שנה שנה ואמר מר בבכורות בפרק מעשר בהמה (דף נג:) ז) בשתי מעשרות הכתוב מדבר אחד מעשר בהמה ואחד מעשר דגן: **לשנים.** מפרש בגמ׳ (דף ח.): **לשמיטין וליובלות.** משנכנס תשרי אסור לחרוש ולזרוע מן התורה: **לנטיעה.** למנין שני ערלה ואפילו נטעה באב כלתה שנתה הראשונה לסוף אלול. ובכולהו מפרש טעמא בגמרא ח): **לירקות.** למעשר ירק שאין תורמין ומעשרין מן הנלקט לפני ר״ה על של אחר ר״ה: **לאילן.** לענין מעשר שאין מעשרין פירות האילן שחנטו קודם שבט על שחנטו לאחר שבט שבאילן הולך אחר חנטה ובגמ׳ [יד.] מפרש מאי שנא שבט: **גמ׳ למאי הלכתא.** כלומר למה הוקבע יום מיוחד למנין המלכים אימא שעל כל מלך ומלך תתחיל שנתו מיום שעמד בו: **לשטרות.** להבחין איזה שטר חוב מוקדם למלוה ואיזה מאוחר: **דתנן.** במסכת שביעית (פ״י מ״ה): **שטרי חוב המוקדמין פסולין.** לפי שרוצה לטרוף לקוחות שלקחו שדה מן הלוה מזמן שבשטר ושלא כדין הוא שהרי קדמה מכירה להלואה ובשטר מעיד שהלואה קדמה לפיכך קנסוהו מלגבות בו (א) ולא יטרוף אפילו מזמן המלוה ואינו אלא כמלוה על פה שאינו גובה מן המשועבדים. ואם לא קבעו יום לתחילת שנות המלך אלא כל מלך ומלך לפי יום שעמד אין להבחין אם השטר מוקדם או מאוחר כגון אם כתוב בו בכסליו בשנה שלישית לוה פלוני מפלוני מנה והעדים אמרו כשחתמנו בו לא ראינו שהלוהו אלא הלוה אמר לנו חתמו עלי שאני חייב לפלוני מנה כאותה ששנינו (ב״ב ד׳ קסז:) כותבין שטר ללוה אע״פ שאין מלוה עמו ואין אנו יודעין אם הלוהו קודם לכן או אחר כן אבל ראינו שהלוהו מנה בתמוז בשנה שלישית למלך פלוני ואם אין הדיינין יודעין באיזה חדש עמד המלך אין להבחין אם תמוז קודם לכסליו אם כסליו קודם לתמוז אם שנתו מתחלת בין תמוז לכסליו (ב) נמצא כסליו קודם לתמוז בכל שנותיו ושטר מוקדם הוא ואם עמד בין כסליו לתמוז שלאחריו נמצא תמוז קודם לכסליו בכל שנותיו ושטר מאוחר הוא ועכשיו שקבעו ניסן ר״ה לעולם תמוז קודם לכסליו: **עלתה לו שנה.** כלומר כלתה לו שנתו ומעתה מונין לו שנה שניה:

מאי

ארבעה ראשי שנים הן. בכל דוכתי תני הן כדאשכחן הכא ובפ׳ בתרא דשבועות (ד׳ מט.) ארבעה שומרים הן ובפ״ק דחולין (ד׳ יז:) ג׳ פגימות הן ובפ׳ אין מעמידין (ע״ז ד׳ ל.) ג׳ יינות הן ובפ׳ כל הצלמים (שם ד׳ מז:) ג׳ בתים הן ג׳ אבנים הן ג׳ אילנות הן אבל בריש ב״ק (ד׳ ב. ושם) תנן ארבעה אבות נזיקין ולא תני הן משום דקאי אבתריה כלומר ארבעה אבות נזיקין הללו לא ראי זה כראי זה ותדע דבגמרא במניינא דרבי חייא ורבי אושעיא תני הן ט): **למלכים.** פי׳ בקונטרס משום שלום מלכות ואינו דהכא למלכי ישראל קמיירי ודוקא גבי גיטין אמרינן הכי פרק הזורק (גיטין ד׳ פ. ושם) אמר עולא מפני מה תקנו מלכות בגיטין משום שלום מלכות וגבי גיטין פסולין ודאי אפי׳ מלכות שאינה הוגנת כמלכות מדי ויון אבל מתני׳ דהכא פירוש לשטרות ובפ״ק דע״ז (ד׳ י.) אמרינן דבגולה אין מונין (ג) אלא למלכי יון בלבד ומסקינן נמי התם דלמלכים דהכא למלכי ישראל וכן אמרינן לקמן (ד׳ ג.) בגמר׳ לא שנו אלא למלכי ישראל אבל למלכי אומות העולם מתשרי מנינן וצריך לפרש דאין צריך שלום מלכות אלא בגט אשה לפי שהוא דבר גדול ומילתא דחשיבות לפי שעל ידי גט מותרת לכל אדם וחשיב מאחר שטרות: **לשטרות** דתנן שטרי חוב המוקדמים. פירש בקונטרס שאם לא קבעו יום לתחילת שנת המלך אלא לכל מלך לפי מה שעמד פעמים שאין להבחין כגון אם כתוב בו בכסליו בשנה שלישית ובאו עדים ואמרו כשחתמנו לא ראינו שהלוהו אלא הלוה אמר לנו חתמו כאותה ששנינו כותבין שטר ללוה אע״פ שאין המלוה עמו ואין אנו יודעין אם הלוהו קודם לכן או אחר כך אבל ראינו שהלוהו בתמוז שנת שלש למלך ואם אין הדיינין יודעין באיזה חדש עמד המלך אין להבחין אם תמוז קודם לכסליו ואם כסליו קודם לתמוז אם שנתו מתחלת בין תמוז לכסליו נמצא כסליו קודם לתמוז בכל שנותיו ואם עמד בין כסליו לתמוז נמצא תמוז קודם לכסליו בכל שנותיו ועכשיו שקבעו ניסן ר״ה לעולם תמוז קודם לכסליו וצריך לפרש שהודו המלוה והלוה שהלואה אחת היא דאי לאו הכי מנא ידעי והשתא משמע לפי׳ הקונטרס מספק היינו חושבין אותו מוקדם אי לאו דקבעו ניסן ר״ה שע״י כן אנו יודעין בו שהוא מאוחר ואי אפשר לומר כן דאין לנו לפסול שום שטר מספק כדמוכח בריש אחד דיני ממונות (סנהדרין דף לב. ושם) דקאמר שטר שזמנו כתוב באחד בניסן בשמיטה ובאו עדים ואמרו היאך אתם מעידים על שטר זה והלא באותו יום עמנו הייתם שטר כשר ועדיו כשרים חיישינן שמא אחרוהו וכתבוהו הרי שאנו תולין להכשיר מספק וכן בגט פשוט (ב״ב דף קעא. ושם) דקאמר שטר שזמנו כתוב בשבת או בי׳ בתשרי כשר שאני אומר אחרוהו וכתבוהו ומיהו יכול לפרש פירוש איפכא שיפרש שכתוב בשטר בתמוז בשנת שלש והעדים החתומים אומרים שבכסליו בשנת ג׳ היתה המלוה והייתי מכשיר מספק וע״י שקבעו בניסן ר״ה אנו יודעין שהוא מוקדם דלעולם תמוז קודם לכסליו ומיהו עיקר פירושו תימה גדולה שעשו תקנה פן ישכחו כל העולם מתי עמד המלך וכן סופר שכותב כל היום שטרות האיך ישכח ועוד דא״כ הוי מצי למימר דנפקא מינה טובא לכל שטרות שלא ידעו מה לכתוב בו ביום דאין יודעין מתי מתחלת שנת המלך ועוד דכי האי גוונא לאו מוקדם לאביי דאמר בפ״ק דב״מ (דף יג. ושם) עדיו בחתומיו זכין לו ולרב אסי דפליג עליה למה הוצרכו לעשות תקנה זו הא אמרינן אין כותבין שטר ללוה אא״כ מלוה עמו אלא בשטרי הקנאה ונראה דנפקא מינה לשטרי חוב (ד) המוקדמין היינו כגון אם עמד המלך באחד בניסן כשיגיע אחד בניסן אחר ישכח הסופר ויסבור דאשתקד עמד המלך בשנים בניסן דעביד איניש דטעי חד יומא ויכתוב באחד בניסן בשנה ראשונה למלך ונמצא שטר זה מוקדם שנה שלימה שהיא שנה שניה וכתוב ראשונה ונמצאו ב״ד טורפין מן הלקוחות של שנה זו שלא כדין אבל עכשיו שקבעו ניסן ר״ה תו לא אתי לידי תקלה דאפי׳ עמד אשתקד בשנים בניסן כשמגיע ניסן אחר מתחילין למנות לו שנה אחרת ול״ת אכתי אתי לידי תקלה דאם עמד בכ״ט באדר בשנה ראשונה למלך כשיגיע כ״ט אחר יטעה הסופר ביום אחד ויסבור שעמד באחד בניסן ויכתוב עכשיו בכ״ט באדר (בשנה ראשונה למלך) ונמצא מוקדם שנה שלימה לאו פירכא היא דכשעמד בכ״ט באדר מיד שיגיע לאחד בניסן מתחיל למנות שנה שניה ויודע הסופר שכל השנה כתב בכל השטרות שנה שניה הלכך לא טעי ויש שיטה אחרת בירושלמי בין מ״ד מניסן מנינן בין מ״ד מתשרי מנינן מה ביניהן א״ר יצחק שטרות יוצאות ביניהן לוה באייר וכתב ביה שנה שניה למלכות מכר מכירה במרחשון וכתב בו שנה שניה למלכות מ״ד מניסן מנינן מלוה קדמאה מ״ד מתשרי מנינן מכירה קדמאה ומילתא אחריתי היא ולא אתי לפרושי מאי טעמא קבעו ניסן ראש השנה: **שטרי** חוב המוקדמין פסולין. בשלהי איזהו נשך (ב״מ ד׳ עב. ושם) פי׳ בקונטרס פסולין לגבי משעבדי אבל מבני חרי גבי ולא יתכן וכמו שפירשנו שם (ד״ה שטר):

אבל

מסורת הש״ס

א) ע״ז י., ב) [בכורות נז:], ג) [שם נח.], ד) [ע׳ בפרש״י לקמן יד. בפיסקא], ה) [ע״ז י.], ו) ב״מ יז. שם עב. סנהדרין לב. שביעית פ״י משנה ה ב״ב קנז: שם קעא: [לקמן ח.], ז) [ולקמן ח.], ח) [שמיטה ויובל ח:, נטיעה ט:, ירקות יב.], ט) [לפנינו שם ליתי׳ מלת הן. וע״ע תוס׳ ב״ק ב. ד״ה ארבעה],

עין משפט נר מצוה

א א מיי׳ פ״ז מהל׳ בכורות הלכה ו סמג עשין ריב:

ב ב ג מיי׳ פ״ד מהל׳ שמיטין הל׳ ט ופ״י הל׳ ד סמג עשין קמז ולאוין רסח:

ג ד מיי׳ פ״ט מהל׳ מעשר שני הל׳ ח סמג עשין קלו טוש״ע י״ד סימן רלד סעיף ד:

ד ה ו מיי׳ שם פ״א הל׳ ג ופ״ה מהל׳ תרומות הל׳ יא סמג עשין קלו טוש״ע י״ד סימן שלא סעיף מז וסעיף קכה:

ה ז מיי׳ פכ״ג מהל׳ מלוה ולוה הל׳ א סמג עשין לד טוש״ע ח״מ סימן מג סעיף ז:

ו ח מיי׳ שם הלכה ב טוש״ע שם סעיף יב ויג:

הגהות הב״ח

(א) רש״י ד״ה שטרי חוב המוקדמין כו׳ (ולא יטרוף אפי׳ וכו׳ עד מן המשועבדים) תא״מ ונ״ב מדברי התוס׳ משמע שלא היה לפניהם לשון זה בפי׳ רש״י: (ב) בא״ד בין תמוז לכסליו שלאחריו נמצא: (ג) תוס׳ ד״ה למלכים וכו׳ דבגולה אין מונין. נ״ב פי׳ לשטרות אין מונין: (ד) ד״ה לשטרות וכו׳ ונראה דנפקא מינה לשטרי חוב. נ״ב ויש להקשות אמאי לא פי׳ התוס׳ דרך זה על פי פירש״י בטעות הדיינין דנפקא מינה כגון שעמד המלך בא׳ בניסן והלואה היתה בא׳ בניסן בשנה שלישית דשטר מאוחר הוא והדיינין יטעו ביום א׳ ויסברו שהמלך עמד בב׳ בניסן ונמצא דא׳ בניסן היא סוף שנה שלישית שהלוה לו מעותיו ושטר מוקדם הוא וי״ל דאם כן לאחר שתקנו דר״ח ניסן ר״ה למלכים נמי איכא למיחש לטעות הדיינין דאם עמד המלך בר״ח ניסן וכתיבת השטר בסוף שנה בכ״ט באדר בשנה ראשונה ועדים מעידים שההלואה היתה עכשיו בכסליו לפני אדר דשטר מאוחר הוא יטעו הדיינין ביום א׳ ויסברו שהמלך עמד בכ״ט באדר ומיד שיגיע ניסן מתחיל שנה שניה ונמצא שכתיבת השטר בכ״ט באדר בשנה ראשונה היתה מקמי ההלואה שבכסליו שהיא שנה שניה אבל לפי׳ דלא חיישינן לטעות של סופר ניחא:

רבינו חננאל

ארבעה ראשי שנים הן באחד בניסן ראש השנה למלכים ולרגלים. ואמרינן למלכים למאי הילכתא בעינן למידע ראש השנה שלהן. אמר רב חסדא לשטרות, כלומר כיון שזמן השטרות למניין שנות המלכים מונין, כדאמרי בשנת כך וכך לינאי המלך, בשנת כך וכך ליוחנן כהן גדול, צריכין אנו לידע ראש השנה שלהן איזה יום ואיזה חודש הוא, שאם יצא לפנינו שטר יודעים כמה שנים יש לו, ומאותו הזמן שנכתב השטר נשתעבדו לו כל הנכסים של לווה, ואם מכר מנכסיו אחרי כן, בעל חוב בא וטרף ומוציא מידן. וכיון שראש השנה של מלכים ניסן עד ניסן אחר תשלום השנה, וכסדר הזה מונין והולכין. וכן שני שטרות היוצאין על אדם אחד, מן הזמן של זה ושל זה מתברר איזה קודם, ולו משפט לטרוף הנכסים קודם. ואם ילוה אדם לחבירו מעות בניסן בשנת ה׳ לינאי המלך ויקדים זמן השטר ויכתב בניסן בשנת ד׳ לינאי המלך, אם נתברר בבית דין כי העדים הקדימו זמנו של אותו השטר פסול הוא, כדתנן בסוף מסכת שביעית שטרי חוב המוקדמין פסולין, דאתי למיטרף לקוחות שלא כדין, אבל המאוחרין כשרין. מלך שעמד בכ״ט באדר כיון שהגיע יום אחד בניסן עלתה לו שנה. דקיימא לן

מוסף רש״י

באחד באלול ראש השנה למעשר בהמה. דאותן שנולדו קודם לכן אין נכנסין לדיר להתעשר עם אותן שיוולדו מכאן ואילך, משום דהוי חדש וישן (בכורות נז:). **לשטרות.** דכל אימת דקאי מלכא מכי מטי שילהי אדר סלקא ליה שתא וכניסן ריש שתא תניא למיכתב בשטרי (ע״ז י.). **שטרי חוב המוקדמין.** ליכתב קודם המלוה (סנהדרין לב.) שנכתבו ביום ט״ו בניסן וכתוב בתוך השטר באחד בניסן (רשב״ם ב״ב קנז:). **פסולין.** דבעי למיטרף לקוחות מזמן הכתוב בו ועדיין לא הלוה. ושטר הלקוחות קודם למלוה וזה מוציא שטרו והוא קודם והוא שקר (ב״מ עב.) וקנסינן היתרא אטו איסורא ופסול אפילו מזמן שני (סנהדרין לב.) ואינו טורף מן המשועבדים ואפילו מן המאוחר למלוה (ב״מ עב.) אי נמי שנכתב השטר באחד בניסן וכן כתוב בו באחד בניסן לוה פלוני מפלוני והוא לא לוה ממנו כלום עד ט״ו בניסן, גם זה מוקדם ופסול, שאין לו לטרוף אלא מזמן ההלואה ואילך, ולא כאביי דאמר (ב״מ יג.) עדיו בחתומיו זכין לו (רשב״ם ב״ב קנז:) ומיהו אם ההלואה היתה באחד בניסן בפני עדים וקנו מידו להשתעבד נכסי לוה למלוה ולא כתבו את השטר עד ט״ו בניסן וכתבו בו באחד בניסן, כי האי מוקדם כשר (שם ע״פ ב״ב קעב.). **והמאוחרין. כשרין.** דמעליותא היא דקא מחיל ליה לשיעבודא עד השתא (שם) שכתבוהו באחד בניסן וכתבו בתוך השטר באחד באייר, וכל שכן אם לוה בניסן ולא נכתב עד אייר דכשר, שהרי מחל לו שעבוד של חדש שעבר (רשב״ם ב״ב קעא:).